

CZU: 340.13:331.556(498:478)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5795874>

ANALIZA ISTORICO-DINAMICĂ A PIEȚEI DE MUNCĂ. STUDIU COMPARATIV ROMÂNIA – REPUBLICA MOLDOVA

Aurel Octavian PASAT

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu”

Articolul este un studiu comparativ, prin care se dorește identificarea factorilor determinanți importanți ai migrației internaționale în Uniunea Europeană, dar și în afara acesteia, precum și o analiză a impactului remitențelor asupra creșterii economice / stabilității și inegalității veniturilor în România și în Republica Moldova pentru perioada 1990-2018.

Accentul se pune pe faptul că există o relație de influență între fluxurile de migrație din țările de origine și țările primitoare, concentrându-se asupra fluxurilor și stocurilor de migrați.

Cuvinte-cheie: migrație, remitențe, mobilitate, dezvoltare economică, migrație neregulată.

HISTORICAL-DYNAMIC ANALYSIS OF THE LABOR MARKET. COMPARATIVE STUDY ROMANIA – REPUBLIC OF MOLDOVA

The article is a comparative study which aims to identify important determinants of international migration in the European Union, but also outside it, as well as an analysis of the impact of remittances on economic growth/income stability and inequality in Romania and Moldova between 1990-2018.

The emphasis is on the fact that there is a relationship of influence between migration flows from countries of origin and recipient countries, focusing on migrant flows and stocks.

Keywords: migration, remittances, mobility, economic development, irregular migration.

Introducere

Migrația este o problemă care solicită o atenție din ce în ce mai mare, datorită naturii sale transcendente. Nu abordează doar problemele majore din politică, sociologie, economie și geografie în moduri care conectează astfel de domenii, dar, datorită capacității sale de a produce schimbare, este un fenomen unic dinamic. Cu toate acestea, este dificil să obținem o înțelegere completă și precisă a imigrației postbelice în Europa fără a acorda o atenție principală migrației de muncă. În timp ce o bună parte a migrației are loc în afara contextului economic – și, cu siguranță, statele fac uz de o varietate de regimuri pentru gestionarea diferitelor forme de migrație, indiferent dacă se ocupă de azil, refugiați sau reuniune familială – impulsul și dezvoltarea migrației în Europa își trage istoria din migrația forței de muncă. Uneori, migrația este percepută ca o amenințare pentru piața muncii, pentru securitatea veniturilor, pentru ocuparea forței de muncă și pentru cultura locală.

Oamenii s-au mutat întotdeauna prin comunități, state și continente, dar în ultimele decenii fluxurile migraționale au crescut rapid și se așteaptă să crească în continuare. În 2015, aproximativ 244 de milioane de persoane trăiau în afara țării de origine.

În ultimii ani, creșterea fluxurilor legale a fost umbrită de fluxurile masive de solicitanți de azil și de refugiați. Între anii 2015 și 2016 țările Uniunii Europene au primit mai mult de 3,5 milioane de cereri formale de azil (cele mai mari cifre de la cel de-al Doilea Război Mondial), iar Turcia singură oferă o protecție temporară altor 3 milioane de sirieni, în timp ce Libanul și Iordania găzduiesc peste 1 milion. De asemenea, Germania a înregistrat între anii 2015 și 2016 mai mult de 1,2 milioane de cereri de azil. În același timp, migrația legală, în special migrația cu înaltă calificare și mobilitatea internațională a studenților, a câștigat un impuls în aceste țări.

Istoric teoretic al migrației – studiu de caz România

Migrația are determinante și caracteristici diferite în funcție de originea geografică și destinația fluxurilor. La acestea se adaugă varietatea modelelor de migrație – migrație permanentă, migrație temporară, migrație repetată, migrație sezonieră și migrație circulară, iar provocările care decurg din disponibilitatea și fiabilitatea diferitelor surse de date fac ca migrația internațională să fie cea mai dificilă dintre fenomenele demografice.

În perioada de timp cuprinsă între anii 1950 și 2018, România s-a confruntat cu mai multe schimbări majore – politice, economice și sociale, care au avut un impact mare asupra proceselor demografice,

migrației și pieței muncii din țară. Între anii 1990 și 1993 a existat o mișcare de compensare mare, constituită în principal din cetățeni de origine germană, care nu au putut pleca înainte de 1989. Aceasta a fost urmată de o scădere a migrației până la începutul anilor 2000. Integrarea ulterioară în UE a dus la un număr tot mai mare de emigranți români în țările UE, în special în Italia și Spania [1].

Până la începutul anului 2000, migrația a fost extrem de selectivă, în majoritate masculină, cu migrația urbană mai mare decât cea rurală. Au existat, de asemenea, diferențe semnificative la nivel regional, cu migrații veniți în principal din estul și vestul țării și mai puțin din sud. În urma integrării în UE, migrația a devenit mai puțin selectivă din punct de vedere urban față de rural, de sex masculin versus feminin și de distribuție regională. Aderarea României la UE în 2007 a avut, de asemenea, un impact ridicat, ceea ce a dus la o pondere crescută a migrației de înaltă calificare – de exemplu a medicilor, dar și a forței de muncă necalificate. Libertatea de mișcare în cadrul UE în 2002, care a culminat cu aderarea la UE în 2007, a jucat un rol major în remodelarea comportamentului emigranților. Pe de o parte, a făcut migrația mai ușoară și mai puțin costisitoare, stimulând astfel mobilitatea din regiunile mai sărace. Pe de altă parte, a stimulat randamentul și mobilitatea sezonieră. Din punct de vedere teoretic, aceste evoluții sugerează că migrația poate evolua spre un model mai favorabil României, deoarece reduce riscul de a împiedica creșterea potențială prin scurgerea creierului și deficitul de forță de muncă. Cu toate acestea, brain drain (scurgerea creierelor – migrare înregistrată în rândul intelectualilor) este încă o preocupare majoră în sectorul sănătății. Calitatea de membru al UE a facilitat remarcabil emigrarea medicilor, deoarece Uniunea Europeană asigură recunoașterea completă a calificărilor lor. Conform datelor statistice oficiale, din 2013 peste 14 mii de medici români lucrează în străinătate, reprezentând peste 26 la sută din numărul total de medici români. De asemenea, numărul studenților români peste hotare s-a dublat în ultimii 16 ani, de la aproximativ 12,5 mii în 2000 la 33,4 mii în 2016, o mare majoritate a acestora preferând să rămână în străinătate.

Dezvoltarea migrației internaționale

În ciuda frontierelor închise, fenomenul emigrării a existat și în perioada socialismului de stat: între anii 1948 și 1989 în România a fost înregistrată oficial o pierdere netă relativ mare a migrației (783.578 de persoane).

O comparație cu statisticile de imigrație ale țărilor primitoare relevă, totuși, că statisticile române ale emigrării nu au surprins întregul flux de emigrare; de aceea, numărul celor plecați din țară a fost chiar mai mare. În primele decenii ale perioadei socialiste de stat, membrii comunității evreiești române au migrat în masă. După sfârșitul anilor '70, migrația în masă a germanilor (sașii transilvăneni și șvabii bănățeni) începuse și ea. Mai mult, în perioada de timp cuprinsă între anii 1988 și 1992, un număr de aproximativ 100.000 de maghiari au părăsit Transilvania, majoritatea în Ungaria. Ungurii au fost extrem de suprarепresentați în rândul emigranților în perioada de timp cuprinsă între anii 1992 și 2002.

Imediat după schimbarea regimului, autoritățile provizorii au liberalizat regimul pașapoartelor. Aceasta a dus la o creștere rapidă a numărului de emigranți. Totuși, procesul de emigrare din România s-a intensificat abia după împlinirea mileniului. În octombrie 1999, Comisia Europeană a recomandat începerea negocierilor de aderare cu România. Ca parte a procesului de integrare, în 2002 cetățenii români au fost scutiți de viză în majoritatea țărilor UE. La începutul anului 2007 România a devenit membru al UE.

Noul statut juridic al cetățenilor români în UE a avut ca rezultat o creștere a volumului emigrării și a măsurilor de reglementare relevante. În prezent, conform statisticilor de imigrație ale principalelor țări receptoare, aproximativ 3 milioane de cetățeni români trăiesc în străinătate. Principalii determinanți contextuali ai acestor ieșiri au fost dezindustrializarea intensivă și numărul tot mai mare de indivizi care au trebuit să recurgă la agricultura de subsistență, găsindu-se pe marginea pieței muncii schimbate.

Evoluția politicilor privind migrația și cadrul legal

În perioada socialistă, mobilitatea teritorială a cetățenilor români a fost controlată și restrânsă drastic de către autoritățile statului. Acest lucru a fost valabil nu doar pentru emigrare, ci și pentru turism. Politica restrictivă de ieșire s-a încheiat după schimbarea regimului politic din 1990, autoritățile statului român nu au mai restricționat libera circulație a cetățenilor. Dar schimbarea regimului / sistemului de migrație a avut un alt produs secundar (neașteptat): statul român nu a fost capabil să administreze și nici măcar să înregistreze procesul migrației internaționale. Acesta este motivul pentru care nici stocul, nici datele de flux nu surprind migrația internațională în România. Poate suna dur, dar, din cauza procesului foarte intens de migrație internațională, sistemul de înregistrare a populației în România practic s-a prăbușit.

Politici de migrație în timpul socialismului de stat

Regimurile migrației în timpul și după socialismul de stat diferă semnificativ în ceea ce privește controlul exercitat de autoritățile statului asupra mobilității internaționale a cetățenilor.

Autoritățile române au considerat că un regim liberalizat de călătorie internațională implică riscul creșterii mari a numărului de cereri de azil depuse de cetățeni români, care ar fi discreditat regimul și ar fi amenințat legitimitatea acestuia ca sistem politic funcțional, atât în fața guvernelor străine, cât și pentru cetățenii rămași în țară [2].

În aceste condiții, accesul la pașapoarte era limitat. A deține un pașaport și a călători în străinătate era un drept limitat (pașapoartele fiind eliberate doar periodic și strict pe perioada călătoriei) și un privilegiu administrat discreționar de autorități. Călătoria în scopuri turistice era limitată. În toate cazurile, autoritățile, înainte de a aproba eliberarea pașaportului, decideau dacă solicitantul este suficient de demn de încredere.

Principalele caracteristici ale regimului migrator (cu accent pe emigrare) din România în perioada socialistă de stat pot fi rezumate după cum urmează: o limitare generală și destul de severă a ieșirilor; control strict al călătoriilor cetățenilor români în străinătate; politică de emigrare selectivă. Această din urmă caracteristică are o importanță deosebită.

După cum a fost menționat mai sus, în pofida controlului mobilității internaționale, numărul de emigranți înregistrați oficial nu a fost deloc nesemnificativ.

În perioada de timp cuprinsă între anii 1950 și 1989 au emigrat aproape 800.000 de persoane. Principalul obiectiv al autorităților de stat nu a fost menținerea migrației la cel mai scăzut nivel posibil, ci selectarea emigranților. A fost o practică obișnuită în toată Europa de Est să lase sau să forțeze persoanele nedorite (de exemplu, disidenții) să emigreze. Această tactică a fost folosită și de autoritățile române împotriva adversarilor politici ai regimului. Cu toate acestea, în România principalul criteriu al selecției emigranților a fost apartenența etnică. Mai întâi persoanelor aparținând comunității evreiești li s-a permis să părăsească țara și să se mute în Israel, apoi au urmat nemții. În timp ce evreeii și germanii aveau voie să plece, emigrarea persoanelor aparținând altor categorii etnice a fost împiedicată. Deși migrația evreilor și germanilor nu poate fi considerată migrație forțată, selectarea migranților în funcție de mediul etnic stabilește o legătură puternică între politicile migrației românești și conceptul de curățare etnică. Trebuie observat, însă, că nu doar autoritățile române au promovat migrația în masă a evreilor și germanilor, dar și autoritățile israeliene și germane.

Politici de migrație după anul 1989

Această abordare a migrației internaționale s-a schimbat radical imediat după căderea regimului socialist de stat. Una dintre primele modificări legislative adoptate de autoritățile provizorii a fost liberalizarea regimului pașapoartelor. Pașaportul a devenit într-adevăr un document personal, iar autoritățile au încetat să restricționeze călătoriile internaționale ale cetățenilor români.

Aceste măsuri reflectau o schimbare radicală a atitudinii autorităților în ceea ce privește migrația. Pe de o parte, după 1990 posibilitatea de a călători și migra a fost concepută ca un drept uman de bază. Pe de altă parte, după 2000, pe măsură ce volumul stocului de emigranți de origine română a crescut în diferite țări, protecția cetățenilor români care lucrează în străinătate a devenit o problemă de îngrijorare pentru autoritățile române. Începând cu anii 2007-2008 au fost inițiate măsuri specifice pentru a facilita revenirea și reintegrarea persoanelor returnate în societatea românească.

Dorim să subliniem că această schimbare rapidă nu înseamnă că emigrarea nu a reprezentat o problemă de îngrijorare (din diferite motive) pentru autoritățile române post-comuniste. Măsurile luate pot fi grupate tematic și cronologic după cum urmează:

- 1990-2002, administrarea aspectelor migrației neregulate. În condițiile emigrării neregulate, autoritățile române au trebuit să se confrunte cu reacția diferitelor state vizate de emigranții români, diferite organizații internaționale monitorizând diverse aspecte legate de migrație (trafic de persoane, de exemplu);
- din 2002, gestionarea emigrării și abordarea condițiilor legale și sociale ale cetățenilor români emigranți;
- din 2007, armonizarea legislației privind imigrația și azilul cu reglementările UE.

Imediat după 1990, un flux masiv de solicitanți de azil români a intrat în diferite state vest-europene (cea mai mare parte în Germania).

Pentru a stopa fluxul solicitanților de azil români, multe state vest-europene, în special Germania (începând cu 1992), au modificat legea privind azilul și condițiile de viață reconsiderate în România, calificând-o drept „țară de origine sigură”. Acest lucru a făcut ca cererile de azil să fie considerabil mai greu de justificat. Mai

mult, un acord bilateral între Germania și România prevedea repatrierea cetățenilor români care nu au obținut statutul de refugiat [3]. Ca urmare a acestor măsuri politice, numărul solicitanților de azil români a scăzut brusc, această strategie de emigrare fiind adoptată din ce în ce mai puțin de către cetățenii români.

În anii 1990 și la începutul noului mileniu au fost semnate și acorduri de readmisie cu alte state (Franța, de exemplu). Potrivit acestora, în fiecare an un număr fix de cetățeni români aflați în situații neregulate au fost repatriați. Aceste măsuri au sporit riscurile de ședere neregulată, însă nu au limitat influxul de imigranți români neregulați în diferite țări din vestul Europei.

Cu toate acestea, măsurile luate de țările de destinație nu au fost exclusiv coercitive. Germania și România au semnat în 1992 un tratat bilateral care prevedea migrația controlată a forței de muncă a lucrătorilor sezonieri. S-a stabilit un contingent anual, care a crescut de la câteva sute de persoane la 17-18 mii de persoane până la sfârșitul deceniului [4]. Și alte state, precum Spania sau Italia, confruntate cu un volum din ce în ce mai mare de migrație neregulată a cetățenilor români de la mijlocul anilor 1990, au adoptat politici de regularizare, care au oferit șansa de a deveni imigranți legali pentru zeci de mii de români [5].

În concluzie, în această perioadă evoluțiile majore ale politicii au înregistrat două transformări. Pe de o parte, România a fost împinsă să-și asume mai multe responsabilități în gestionarea migrației neregulate a cetățenilor săi. Pe de altă parte, statele primitoare au început să abordeze iregularitatea atât în mod coercitiv, cât și în termeni pozitivi, oferind șansa de regularizare.

Analiza remitențelor

Stabilitatea economică este obiectivul principal al fiecărei administrații de țară și se măsoară în funcție de gradul de realizare a obiectivelor lor economice, inclusiv de creșterea bunăstării individuale reflectate în măsuri precum creșterea economică (rata de creștere a PIB / capital), ocuparea forței de muncă scăzute, preț stabilitate sau creșterea consumului.

Promovarea stabilității economice contribuie la scăderea incertitudinii, creează un mediu de afaceri atractiv, atrage investiții străine directe, contribuie la creșterea economică, care determină creștea nivelului de trai, reduce inegalitățile de venit, reprezentând o dezvoltare durabilă pentru țară și se oprește, printre altele, procesul de migrare.

Remitențele rămân una dintre principalele surse de finanțare pentru creșterea economică în economiile dependente. Rolul multiplu al remitențelor: pentru asigurările sociale, fiind destinate cheltuielilor de consum, contribuind astfel la scăderea sărăciei severe; al investițiilor, în special în sectoarele medical și educațional, pentru achiziționarea de bunuri, deși altele mai puțin durabile pe termen lung.

În cazul României, remitențele au crescut până în 2008, apoi au scăzut ușor după anul 2009, anul maxim al crizei financiare. Între 2009 și 2012 remitențele au crescut ușor față de 2009, fără a atinge nivelul anului 2008. După 2012 remitențele au avut o tendință relativ constantă, cu o ușoară scădere în 2015. Începând cu anul 2016, volumul remitențelor a crescut, România fiind printre principalii beneficiari ai remitențelor din lume.

În 2008 remitențele reprezentau 3,3% din PIB-ul românesc (locul patru în lume). Cu toate acestea, volumul lor este dificil de estimat, deoarece doar 40% sunt trimise oficial în țară. Între 2001 și 2003 valoarea remitențelor a fost de 2 miliarde de dolari pe an, mai mare decât investiția străină directă, iar în 2009 au ajuns la 9,4 miliarde de dolari. Pentru 2012 remitențele reprezentau 2,2% din PIB-ul românesc.

Analizând procesul de migrație în cazul României, D.Diminescu [6] caracterizează remitențele drept transferuri financiare care compensează fenomenul de „*scurgere de creiere*” și pierderile de capital uman din fluxurile de migrație. Remitențele cresc veniturile țării din surse externe, cu efecte asupra nivelului de viață al beneficiarilor, de asemenea asupra dezvoltării locale prin consum și investiții, însă fără un consens cu privire la contribuția lor la creșterea economică și la crearea de locuri de muncă. De asemenea, același autor analizează relația dintre distanța geografică și remitențele în cazul României pentru perioada cuprinsă între 2005 și 2009. Concluzia studiului arată că remitențele cresc proporțional cu distanța geografică; cu toate acestea, există o tendință descendentă specifică unui grup mic de țări în funcție de mărimea țării, de statutul pieței financiare și de muncă.

I.Mara [7] arată că după 2002 remitențele au sprijinit dezvoltarea economică a României. Fluxurile de remitențe au devenit mai mari decât investițiile străine directe, având rolul de a compensa măsurile care îi ajută pe beneficiari să se protejeze în condiții de regresie economică fără a acționa ca sursă de capital pentru

dezvoltarea economică. În consecință, România beneficiază de remitențe doar pe termen scurt și, dacă dorește să mențină tendința actuală de dezvoltare, va trebui să importe forță de muncă în viitor.

Românii care beneficiază de remitențe le-au folosit pentru a acoperi nevoile de bază și pentru a achiziționa bunuri pentru utilizare pe termen lung, în special clădiri și terenuri, ridicând nivelul de viață și creșterea economică prin consum și investiții.

4-5% din PIB-ul remitențelor nu face ca economia să depindă de ele, însă este suficient să acoperi un procent substanțial din deficitul comercial, cu un impact pozitiv asupra creșterii economice și macrostabilității.

În 2013 remitențele reprezentau 2,7% din PIB. Acestea au o tendință ascendentă, chiar dacă migrația este pe o tendință descendentă, ceea ce înseamnă că migranții trimit mai mulți bani în țara de origine.

Volumul remitențelor a crescut proporțional odată cu degradarea situației economice din țările de origine. Scăderea puterii de achiziție valutară, creșterea inflației, venitul mic și creșterea inegalității în țara de origine determină migranții să trimită mai mulți bani familiilor lor pentru a le ajuta. În plus, îmbunătățirea situației migranților din țara gazdă, în special oportunitatea lor de a găsi locuri de muncă mai bine plătite pe măsură ce se adaptează (învață limba și obiceiurile comunității gazdă, își măresc cercul social), determină creșterea veniturilor, din care trimit mai mulți bani familiilor lor acasă. Când migranții se stabilesc legal în țara gazdă, volumul remitențelor scade.

Istoric teoretic al migrației – studiu de caz Republica Moldova

Migrația este un subiect fără sfârșit. Datorită migrației, țările au fost așezate, popoarele amestecate, cunoștințele răspândite, limbile dezvoltate, culturile s-au îmbogățit reciproc. Până la urmă, Pământul a fost transformat într-un singur întreg. Este dificil să ne imaginăm dezvoltarea globului dacă oamenii dintr-un anumit motiv ar fi lipsiți de posibilitatea de a se deplasa din loc.

În literatura de specialitate din Republica Moldova, M.Cuc [8] consideră că „*migrația și transferurile de muncă au devenit din ce în ce mai mult o parte a peisajului global, cu consecințe economice și sociale profunde*”.

Republica Moldova, o țară cu venituri reduse, unde o treime estimată a populației active din punct de vedere economic lucrează în străinătate, este o ilustrare interesantă a acestei tendințe.

Migrația forței de muncă afectează dezvoltarea economică și socială a Moldovei din 1999. Cele mai recente cifre oficiale subliniază că aproximativ 690.000 de moldoveni lucrează în străinătate (Biroul Național de Statistică din Moldova, 2016) [9], dar aceste cifre sunt aproximative, deoarece majoritatea lucrează ilegal, astfel încât numărul total de imigranți nu este asigurat.

Motivele economice, instabilitatea politică, rata ridicată a șomajului și veniturile în colaps sunt principalele motive care duc la o emigrare pe scară largă din Republica Moldova [10].

Motivul principal al migrației este diferențele dintre salariile din țările de origine și cele în care se migrează. Pe de altă parte, însă, mulți migranți nu se află în dificultăți financiare și pleacă doar pentru că vor să își îmbunătățească nivelul de trai: finalizarea construcției unei locuințe sau achiziționarea unui apartament [11].

Politici de migrație în timpul socialismului de stat

În secolul trecut, fosta URSS, din care făcea parte și actuala Republică Moldova, era un bazin hidrografic în multe domenii fundamentale ale societății, iar migrațiile au reflectat în mod viu toate vicisitudinile schimbărilor care au avut loc, fiind în același timp starea lor necesară și consecința.

Dezvoltarea agricolă a fost înlocuită cu dezvoltarea industrială, iar urbanizarea a devenit principalul proces care a determinat distribuția populației în toată țara. Schimbarea se apropia rapid. Deși relocarea a fost în principal agricolă, unii dintre migranți au fost trimiși în marile zone industriale emergente – la Donbas, în câmpurile petroliere Baku.

În perioada sovietică, cele mai semnificative au fost migrațiile asociate dezvoltării industriei și a infrastructurii de transport. Ultima creștere la scară largă a relocării agrare a fost asociată cu dezvoltarea pământurilor virgine din Kazahstan și Siberia de Vest în anii '50. În acest sens, colonizarea agrară s-a epuizat, deoarece, în mod firesc, orientările economice și sociale s-au schimbat. Mutările agricole organizate în Siberia și în Orientul Îndepărtat au continuat până la perestroika lui Gorbaciov, dar nu au fost decât un tribut adus tradiției.

În ciuda unei creșteri modeste a populației, orașele din partea europeană de după război au fost principalii poli de atracție pentru migranți, dar aflusul lor a compensat în principal pierderile militare. Conform estimărilor, migrația la acea vreme a constituit 80% din creșterea populației urbane a Republicii Moldova.

Astfel, observăm că, în perioada socialistă, în Republica Moldova migrația populației se desfășura doar în interiorul spațiului fost sovietic, înregistrându-se astfel cele mai mari rate de urbanizare între anii 1959 și 1989, reprezentând 28% din creșterea întregii populații urbane a țării, care este de două ori mai mare decât între anii 1939 și 1958. Ca urmare, ponderea lor a crescut de la 15 la 21% [12]. Deci, nu putem vorbi despre migrație internațională – migrația a avut loc într-o singură țară. Cu un anumit grad de convenționalitate (întrucât „sistemul de migrație” este un termen modern care se referă doar la migrația internațională), putem spune că Uniunea Sovietică a fost un sistem de migrație mare.

Politici de migrație după câștigarea independenței

Prăbușirea Uniunii Sovietice în state independente separate a transformat simultan fluxurile de migrație interrepublicane anterioare care existau în URSS în cele interstatale. Întrucât prăbușirea a fost însoțită de o criză politică și economică acută care a măturat întregul spațiu postsovietic, aceasta a provocat o „explozie” a migrației internaționale, care a fost forțată și motivată etnic.

Cu toate acestea, consecințele migrației din cauza prăbușirii URSS nu au dus la nimic, așa cum se putea aștepta după 5-7 ani, deoarece circumstanțele de forță majoră care însoțeau dezintegrarea țării au slăbit. Adoptând noi forme, migrația inter-țară în spațiul postsovietic a devenit o caracteristică importantă a dezvoltării economice și sociale a întregii regiuni.

În locul migrațiilor forțate, în principal etnice, la începutul anilor 1990 migrația motivată economic a devenit, în mare parte, ilegală sau, mai degrabă, neînregistrată.

În spațiul postsovietic sunt țări care acceptă migrații (Rusia, Kazahstan, Ucraina), țări de origine ale migranților (Uzbekistan, Tadjikistan, Kârgâzstan, Azerbaidjan, Armenia, Georgia, Ucraina, Moldova, Belarus), precum și țări de tranzit (Rusia, Tadjikistan, Kazahstan, Kârgâzstan, Ucraina, Moldova, Belarus), în timp ce o serie de state CSI combină aceste roluri. Drept urmare, la mijlocul anilor 2000 țările CSI au fost conectate de numeroase fluxuri de migrație stabile și diverse, ceea ce ne face să considerăm această regiune ca un spațiu de migrație unic.

Stabilitatea și scara fluxurilor de migrație care leagă țările spațiului postsovietic se datorează prezenței unui număr de factori interrelaționali – istorici, economici, politici, demografici, socio-etnici, psihologici etc. Unii dintre ei sunt mai semnificativi, alții sunt mai puțin semnificativi, dar, luați împreună, determină natura sistematică a fluxurilor de migrație din regiune și o caracterizează, de fapt, ca un sistem unic de migrație eurasiatică.

În Moldova, veniturile din alte țări, în primul rând din Rusia, au devenit un element important în strategia de supraviețuire a milioane de gospodării în anii 90. Sondajele arată că un salariu lunar în Rusia de 200-250 de dolari face posibilă ca o familie de migranți din Republica Moldova să trăiască 3-4 luni sau chiar mai mult. Diferența persistentă și, în unele cazuri, lărgirea nivelului salariilor dintre țările CSI sugerează că acest factor economic își va păstra semnificația în formarea fluxurilor de migrație în regiune în viitorul apropiat.

Conform concluziilor experților din Republica Moldova, migrația forței de muncă din țările postsovietice este tocmai un element al strategiei familiale, care permite gospodăriilor migrante să-și îmbunătățească situația financiară datorită veniturilor în străinătate. Față de gospodăriile în care nu sunt migranți, acestea au mai multe oportunități de a evita riscurile unei perioade de transformare socială și de a se adapta la condițiile de gestionare a pieței [13].

După cum au arătat în mod regulat studiile asupra migranților, „asistența rudelor și a vecinilor” a devenit un factor important care a ajutat cel puțin 18% dintre familiile din zonele rurale ale Republicii Moldova să decidă cu privire la participarea membrilor lor la migrația internațională a muncii.

Rezultatele cercetărilor sociologice din mai multe țări CSI ne permit să concluzionăm că participarea la migrația internațională a forței de muncă a devenit normă pentru o parte semnificativă a populației din Republica Moldova, în fiecare a cincea gospodărie cel puțin o persoană lucrează temporar în altă țară, fiecare al treilea rezident fizic participă la migrația internațională a forței de muncă [14].

În Republica Moldova, un plan de acțiune privind migrația și azilul a fost aprobat abia în 2006. Mai mult, deși Moldova pare să aibă mai multe acorduri bilaterale de migrație în vigoare decât multe alte țări, nu este clar dacă aceste acorduri sunt operaționale. La 5 iunie 2008 Moldova a semnat un parteneriat de mobilitate cu UE; acesta este un cadru unic pentru gestionarea în comun a fluxurilor de migrație. Scopul principal este de a folosi mai bine migrația pentru a promova dezvoltarea, inclusiv inițiative bilaterale care încurajează

transferul de beneficii și programe de securitate socială pentru reintegrare durabilă, schimburi, formare și muncă temporară.

Dacă o comunitate trimite migranți în Vest sau Est depinde în mare măsură de alegerea destinației făcute de primii migranți din acea comunitate. Acest lucru se datorează faptului că rețelele de migranți induc un grad ridicat de dependență a căilor în fluxurile de migrație prin furnizarea de informații despre locurile de muncă în străinătate și ulterior prin reducerea costurilor migrației pentru migranți. Drept urmare, migranții de la o anumită origine tind să se aglomereze în anumite destinații [15]. Această observație este valabilă și pentru Republica Moldova, unde rețelele locale de migranți sunt un motor principal al deciziilor individuale de migrație [16].

Analiza remitențelor

Conform datelor oficiale ale Băncii Naționale a Moldovei, suma de bani transferată de migranții forței de muncă în 2017 a depășit 257 mil. USD. Această cifră este apropiată de bugetul de stat planificat pentru anul 2018. În anul 2017 s-a înregistrat o sumă de 41,8 mil. USD, sau o creștere de 19,4% a remitențelor oficiale față de 2001. Din totalul banilor transferați, cea mai bună parte (62,7%) a fost canalizată prin intermediul agențiilor de „*transfer rapid*” – Western Union, Money-Gram, Anelik. Conform datelor oficiale furnizate de Departamentul de Statistică și Sociologie, peste 200 de mii de cetățeni moldoveni au lucrat în 2017 peste hotare. În 2016 numărul migranților a fost cu 30% mai mic. Cifrele oficiale sugerează că fiecare muncitor migrant a transferat în medie 1100 USD în 2017. Statisticile oficiale cu privire la țările sursă de remitență sunt oarecum confuze, deoarece metodele de monitorizare utilizate nu au putut face estimări directe și precise în acest sens. Se estimează că Italia vine în partea de sus cu peste 21% din toți banii transferați, Rusia – cu 13,3%, Portugalia – cu 9,7%, Israel – cu 4,6%, Germania – cu 3,9%, Spania – cu 2,3%. Procentajele rămase sunt distribuite prin țări precum Anglia, Franța, Grecia și altele.

Potrivit datelor Băncii Naționale a Moldovei, cea mai mare cantitate de monedă străină remisă formal de lucrătorii migranți a fost canalizată prin intermediul Agențiilor de Transfer Rapid. Prin RTA migranții au transferat aproximativ 128 mil. USD într-o perioadă de nouă luni ale anului 2016. În primul trimestru aproximativ 35,5 mil. USD au intrat în țară, în al doilea – peste 42,27 mil. USD, în timp ce în al treilea – 50,1 mil. USD. La începutul lunii octombrie rata de creștere a transferurilor rapide, comparativ cu cea a anului precedent, a atins 8,2%, constituind în valoare absolută aproximativ 10 mil. USD. Intermedierea băncilor comerciale a înregistrat o creștere spectaculoasă cu 38 mil. USD în 2017.

Datele colectate dezvăluie că migrația a îmbunătățit bunăstarea familiilor cu migranți în Italia. S-a stabilit că 80% dintre gospodăriile cu migranți în Italia au o bunăstare mai mare, 45% au plătit pentru educația copiilor lor sau le-au cumpărat o casă, 32% și-au organizat viața personală, 31% au cumpărat o casă în Moldova și 12% în Italia, în timp ce 23% și-au organizat viața profesională.

Concluzii

Migrația nu este un joc cu sumă zero și, dacă este bine administrată și văzută ca o investiție pe termen lung, produce beneficii potențiale atât pentru țările de origine, tranzit și destinație, cât și pentru migranții înșiși. Cu toate acestea, nu trebuie subestimate provocările asociate gestionării fluxurilor și promovării integrării celor care urmează să rămână în țara gazdă. Există îngrijorări crescânde cu privire la efectele distributive ale migrației internaționale atât în țările de destinație, cât și între țările de origine, în special atunci când vine vorba de migrații de înaltă calificare și de scurgere a creierului.

Datele identificate dovedesc că există multe probleme care trebuie abordate în țările examinate, pentru a îmbunătăți programele guvernamentale, pentru a promova migrația de întoarcere și o utilizare mai productivă a remitențelor, a economiilor și a competențelor.

Referințe:

1. SANDU, D. *Locuirea temporară în străinătate. Migrația economică a românilor 1990-2006*. București: Fundația pentru o Societate Deschisă, 1999, p.78.
2. MUELLER, C. Evadarea din RDG, 1961-1989: Repertorii hibridi de ieșire într-un regim leninist de dezintegrare. În: *The American Journal of Sociology*, 1999, no.105(1999/3), p.697-735.
3. RERRMANN, O. *Acorduri de readmisie. Admiterea imigrației: căutarea politicilor viabile în Germania și Statele Unite*. Hamburg: Berghahn Books, 1997, p.127.

4. DIMINESCU, D. Evaluarea acordurilor bilaterale de muncă semnate de România. În: OCDE (Ed.). *Migrația pentru ocuparea forței de muncă: Acorduri bilaterale la răscruce*, 2005, p.65-73.
5. SOPEMI, A. *Tendențe în migrația internațională: raport anual 2003*. Paris: Organizația pentru cooperare și dezvoltare economică, 2004, p.71.
6. DIMINESCU, D. *Op. cit.*
7. MARA, I. *Studiul migrațiilor români în Italia înainte și după aderarea la UE: planuri de migrație, caracteristici ale pieței forței de muncă și incluziune socială*. Institutul de Studii Economice Internaționale din Viena, 2012.
8. CUC, M., LUNDBACK, E., RUGGIERO, E. *Migrația și remitențele în Moldova*. Fondul Monetar Internațional, 2005.
9. <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=3865> [Accesat: 12.05.2021]
10. CRACIUN, C. *Migrația și transferurile din Republica Moldova: dovezi empirice la microlevel*, 2006, Disponibil la: <http://www.kse.org.ua/uploads/file/library/2006/craciun.pdf> [Accesat: 12.05.2021]
11. UNICEF. *Impactul migrației asupra copiilor din Moldova, 2008*. Disponibil la: [http://www.unicef.org/The_Impacts_of_Migration_on_Children_in_Moldova\(1\).pdf](http://www.unicef.org/The_Impacts_of_Migration_on_Children_in_Moldova(1).pdf) [Accesat: 13.05.2021]
12. ZAYONCHKOYSKAYA, J.A. *Migrația populației URSS și a Rusiei în secolul XX: Evoluția prin cataclism*, Revista Cyber Leninka, Disponibil la: <https://cyberleninka.ru/article/n/migratsiya-naseleniya-sssr-i-rossii-v-hh-veke-evolyutsiya-skvoz-kataklizmy/viewer> [Accesat: 14.05.2021]
13. BUCHANAN, P.J. *Sistemul migrației eurasiatice: de la pragmatism economic la renașterea unității civilizaționale*, Disponibil la: <https://www.gumilev-center.ru/evrazijskaya-migracionnaya-sistema-ot-ehkonomicheskogo-pragmatizma-k-voztrozhdeniyu-civilizacionnogo-edinstva/> [Accesat: 15.05.2021]
14. MOSHNYAGA, V.G. Reglementarea migrației forței de muncă în Republica Moldova: etape și specificități. În: *MOLDOSOPIE (Probleme de analiză politică)*, 2007, nr.1(XXXVI). Chișinău: CE USM, 2007.
15. MCKENZIE, D.J., RAPOPORT, H. Poate migrația să reducă atingerea educațională? Dovezi din Mexic. In: *Journal of Population Economics*, 2006, no.24(4).
16. FREEMAN, G.P., KESSLER, A.E. Economia politică și migrația. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2008, no.34(4).

Date despre autor:

Aurel Octavian PASAT, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul.

E-mail: octavian_passat@yahoo.com

ORCID: 0000-0002-7239-0808

Prezentat la 07.06.2021